

İBN CEMÂA, Burhâneddin
(برهان الدين ابن جماعة)Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm
b. Abdurrahîm b. Muhammed el-Makdisî
(ö. 790/1388)

Müfessir ve Şâfiî fakihî.

Rebûlâhîr 725'te (Mart-Nisan 1325) Kahire'de doğdu. Birçok âlim yetiştiren ve Kahire, Kudûs, Dimaşk gibi merkezlerde hatiplik ve başkadılık yapan bir ailedendir. *Tezkiretü's-sâmi' ve'l-mütekellim fi âdâbi'l-âlim ve'l-müte'allim* adlı eserinin müellifi olan dedesi Muhammed b. İbrâhîm gibi Burhâneddin de atalarından Cemâa b. Ali'ye nisbetle İbn Cemâa diye meşhur olmuştur. İlk bilgileri babası ve amcasıyla muhitindeki bazı hocalardan alan İbn Cemâa küçük yaşta Dimaşk'a gitti ve oradaki akrabalarının yanında büyüdü. Aralarında Cemâleddin Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî ile Zehebî'nin de bulunduğu âlimlerden ders aldı.

734 (1333) yılından beri babası tarafından yürütülmekte iken onun vefatıyla (739/1338) boşalan Kudûs hatipliği görevi kendisine verilen İbn Cemâa, yaşının küçük olması sebebiyle bu görevine fiilen birkaç sene sonra başlayabildi. Bu arada Hafîl b. Keykeldî el-Alâî'nin ölümünden (761/1359) sonra Salâhiyye Medresesi'ne hoca oldu. Bu görevlerini 773 (1371) yılına kadar sürdüren İbn Cemâa aynı yıl Mısır başkadısı oldu. 777 (1375) veya 779'da (1377) başkadılıktan istifa ederek Kudûs'teki hatiplik ve hocalık görevine yeniden başladı. 781'de (1379) ikinci defa Mısır başkadılığına tayin edildiye de 784 (1382) yılında yine Kudûs'teki görevine döndü. 785 (1383) yılının sonlarında Dimaşk'a başkadı ve hatip olarak tayin edildi. Ertesi yıl en yüksek ilmi pâyeye olan "meşihatü's-şüyûh" (ulemâ reisliği) nâil oldu. Şâban 790'daki (Ağustos 1388) ölümüne kadar bu görevlerini sürdürdü. Onun ölümlüyle Benî Cemâa ailesinin Mısır ve Şam'da uzunca bir süre üstlendiği başkadılık hizmeti de sona ermiş oldu.

Tefsir, hadis, fıkıh gibi ilimlerde yüksek bir seviyeye ulaşan ve bu alanlarda pek çok öğrenci yetiştiren İbn Cemâa hadise özel bir önem verir, hadisle meşgul olanları takdir eder, edebiyata ve şiire olan ilgisinden dolayı şairlere ikramda bulunurdu. Zengin kütüphanesindeki kitapların çoğu daha sonra üstâdüddâr Cemâleddin Mahmûd b. Ali tarafından elde edilerek kurduğu Mahmûdiyye Medresesi'ne vakfedilmiştir. Kaynaklarda güzel ahlâk sahibi, cömert, doğru bildiğini çekinmeden

söyleyen, fesatçılarla mücadele eden bir kişi olarak tanıtılır; başkadılık görevini birkaç defa bırakmasında onun dirayetli ve tâvîzsiz tutumunun büyük etkisi olduğu belirtilir.

Eserleri. İbn Cemâa'nın kaynaklarda adı belirtilmemekle beraber on ciltlik bir Kur'an tefsiri olduğu kaydedilmekte, ancak eserin günümüze ulaşmış olmadığına dair bilgi bulunmamaktadır. Onun *el-Fevâ'idü'l-kudsîyye ve'l-ferâ'idü'l-ıtırîyye*, *Naşîha fi zemmi'l-ğınâ' ve's-timâ'ih*, *Fetvâ bi-tahrîmi'l-mûsîki* adlı eserlerinin ise yazma nüshalarına rastlanmıştır (Brockelmann, *GAL*, II, 136).

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *el-Mu'cemü'l-muhtaş* (nşr. M. Habîb el-Hîle), Tâif 1408/1988, s. 56-57; İbn Hacer, *ed-Dürrerü'l-kâmine*, Kahire 1385/1966, I, 38-39; a.m.f., *İnbâ'ü'l-ğumr*, II, 292-294; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, XI, 314-315; Hatîb el-Cevherî, *Nüzhethü'n-nüfûs ve'l-ebdân* (nşr. Hasan Habeşî), Kahire 1970, I, 179; Ebû'l-Yümn el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celîl*, Necef 1968, II, 207; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, I, 12-13; *Keşfü'z-zunûn*, I, 437; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 311-312; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 17-18; Brockelmann, *GAL*, II, 136; *Suppl.*, II, 138; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, I, 47; A. Shiloah, *The Theory of Music in Arabic Writings (c. 900-1900)*, München 1979, s. 160-162; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 15; Kamal S. Salibi, "The Banû Jamâ'a, A Dynasty of Shâfi'ite Jurists in the Mamluk Period", *St.I*, IX (1960), s. 97-109; a.m.f., "İbn Dîmâ'a", *EP* (İng.), III, 748-749; Kamîl İ. Asalî, "The Banû Jamâ'ah, A Family of Scholars in Medieval Jerusalem", *HI*, XVIII/3 (1995), s. 5-31; *Mu.F.*, I, 40-41; Ali Refîf, "İbn Cemâ'a", *DMBİ*, III, 248.

MUHAMMED ŞEVKİ AYDIN

İBN CEMÂA, İzzeddin
(عز الدين ابن جماعة)Ebû Ömer İzzüddîn Abdülazîz
b. Muhammed b. İbrâhîm
el-Kinânî el-Hamevî
(ö. 767/1366)

Şâfiî fakihî, kâdîkudât.

19 Muharrem 694 (9 Aralık 1294) tarihinde Dimaşk'ta doğdu. Aslen Hamalî olup Benî Kinâne kabilesine mensuptur. Babasının büyük dedesi Cemâa'ya nisbetle İbn Cemâa diye anıldı. Küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi ve hadis öğrendi. Babası Bedreddin İbn Cemâa 702 (1302) yılında Kahire'de kâdîkudât olunca tahsilini orada sürdürdü. Babasından, Cemâleddin Ahmed b. Muhammed el-Vecîzî ve Ali b. Muhammed el-Bâcî'den fıkıh öğrendi. 710 (1310) yılından itibaren özellikle hadis tahsili için İskenderiye, Şam, Mekke ve Medine başta olmak üzere çeşitli ilim

merkezlerini dolaştı. Haccâr, Affüddin İshak b. Yahyâ el-Âmidî ve Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Ebû'l-Heycâ, İbn Kayyim el-Cevziyye, Abdülmü'min b. Halef ed-Dimyâti, İbnü'l-Ekfânî, İbnü'z-Zübeyr es-Sekafî, Ebû Hayyân el-Endelüsî gibi birçok âlimden hadis, usûl-i fıkıh, kelâm, nahiv gibi dersler aldı. Zehebî ile de birbirlerinden hadis dinlediler.

Genç yaşta ders vermeye başlayan İbn Cemâa 714'te (1314) Kahire'deki Sâlihiyye Medresesi'nde müderris oldu. Ayrıca el-Câmiu'l-Ömerî'de İmam Şâfiî'nin ders halkasının kurulduğu Haşşâbiyye Zâviyesi, Kâmiyye Medresesi Dârülhadisi ve Akmer Camii'nde ders verdi; Tolunoğlu Camii'nde fıkıh ve hadis müderrisliği yanında hatiplik yaptı. 731 (1331) yılında başta Tolunoğlu Camii ve Nâsiriyye Medresesi olmak üzere çeşitli vakıflara nezaret etmekle görevlendirildi. Ertesi yıl sultanın maiyetinde hac yolculuğuna çıktı. 737'de (1336-37) Mısır beytümâl emniğine, Cemâziyelâhîr 738'de (Ocak 1338) Mısır kâdîkudâtlığına getirildi. Memlûk Sultanı Muhammed b. Kalavun Şam kadılarını tayin yetkisini ona verdi. 748 (1347), 753 (1352) ve 754 (1353) yıllarında son ikisi sultanın maiyetinde olmak üzere tekrar hacca gitti. 17 Rebûlâhîr 754 (22 Mayıs 1353) tarihinde kâdîkudâtlıktan istifa etti, ancak ertesi gün görevine iade edildi. Cemâziyelâhîr 759'da (Mayıs 1358) Emîr Sargatmış tarafından bu görevinden azledilirse de seksen gün sonra yeniden bu göreve getirildi. Daha sonra Vezir Fahreddin b. Kazvîne ile bazı şer'î meselelerde ihtilâfa düşünce kazâ işlerini nâibi Tâceddin el-Münâvî'ye bırakarak bir süre uzlete çekildi. Ancak Münâvî'nin ölümü üzerine bütün yük kendisinin üzerine kalınca 16 Cemâziyelâhîr 766 (10 Mart 1365) tarihinde istifa etti. Hanefî ve Hanbelî kadılarıyla birlikte ayağına kadar giden Vezir Yelboğa görevde kalması için çok ısrar ettiyse de kararından vazgeçmedi. Bununla birlikte öğretimi faaliyetini sürdürdü. Talebeleri arasında Zehebî, Zeynüddin el-İrâkî, Ebû'l-Mehâsin el-Hüseynî ve İbnü's-Sübki gibi meşhur şahsiyetler bulunmaktadır. Aynı yıl ifa ettiği hacdan sonra Mekke'ye yerleşti. Zaman zaman uzlete çekilmesi ve sonunda kadılıktan istifa edip ömrünün kalan kısmını Mescid-i Nebevî ile Mescid-i Harâm'a kapanarak geçirmesinde tasavvufla olan bağlantısının (İbnü'l-Mülâkın, s. 504-505) rol oynadığı düşünülebilir. 10 Cemâziyelâhîr 767 (22 Şubat 1366) tarihinde Mekke'de vefat eden İbn Cemâa, Cennetü'l-Mualâ'da Fudayl b. İyâz ile Necmeddin el-İsfahânî'nin kabirleri arasına defnedildi.